

2020 – Politikai trendforduló?

A világvjárvány és a vele járó gazdasági és társadalmi válság határozta meg az évet, Orbán Viktor azonban nem sokat változtatott 2010 óta folytatott gazdaság- és szociálpolitikáján, illetve a retorikáján: a vírus megjelenése ellenére a világértelmezés, illetve az ellenségképek ugyanazok maradtak a hazai és a nemzetközi politikában egyaránt. Az egész világhoz hasonlóan Magyarországon is a járvány és a nyomában keletkező gazdasági válság kezelésétől jelentősen függ a kormány népszerűsége. Az első, tavaszi hullámban a halálozási és fertőzöttségi mutatók kedvezően alakultak hazánkban a többi EU-s országhoz képest, ráadásul ekkor még a gyorsan romló gazdasági helyzetértékelés sem ásta alá a kormány iránti bizalmat. A járvány első hulláma alatt és után tapasztalt kormánypárti erősödés, és a megnyert, országos jelentőségű borsodi időközi választás ellenére a Fidesz népszerűsége az év végére jelentősen csökkent: a gazdasági elégedetlenség miatti türelem fokozatosan fogyott, illetve a vírus elleni intézkedések megítélése is romlott - noha az még mindig nem volt olyan negatív, mint amennyire azt az európai összevetésben kifejezetten rossznak számító járványügyi statisztikák alapján gondolhatnánk.

A kormánypárti támogatottság őszi-téli visszaesése olyan mértékű volt, hogy 2010 óta először fordult elő, hogy a közvélemény-kutatások alapján az ellenzéknek reális esélye lenne a választási győzelemre, mivel az ellenzéki pártok összesített támogatottsága és a közös listájuk támogatottsága is meghaladja a Fideszét. Bár az elmúlt 10 évben volt példa hasonló kormánypárti zsugorodásra, az ellenzéki pártok és szavazótáboraik korábban nem voltak összeadhatók. 2020-ban azonban megszilárdult a 2019-es önkormányzati választásokon létrejött kétpólusú pártrendszer: a pártversenyt és a választói magatartást Orbánhoz és a rendszeréhez való viszony határozza meg. A 21 Kutatóközpont éves összefoglalója.

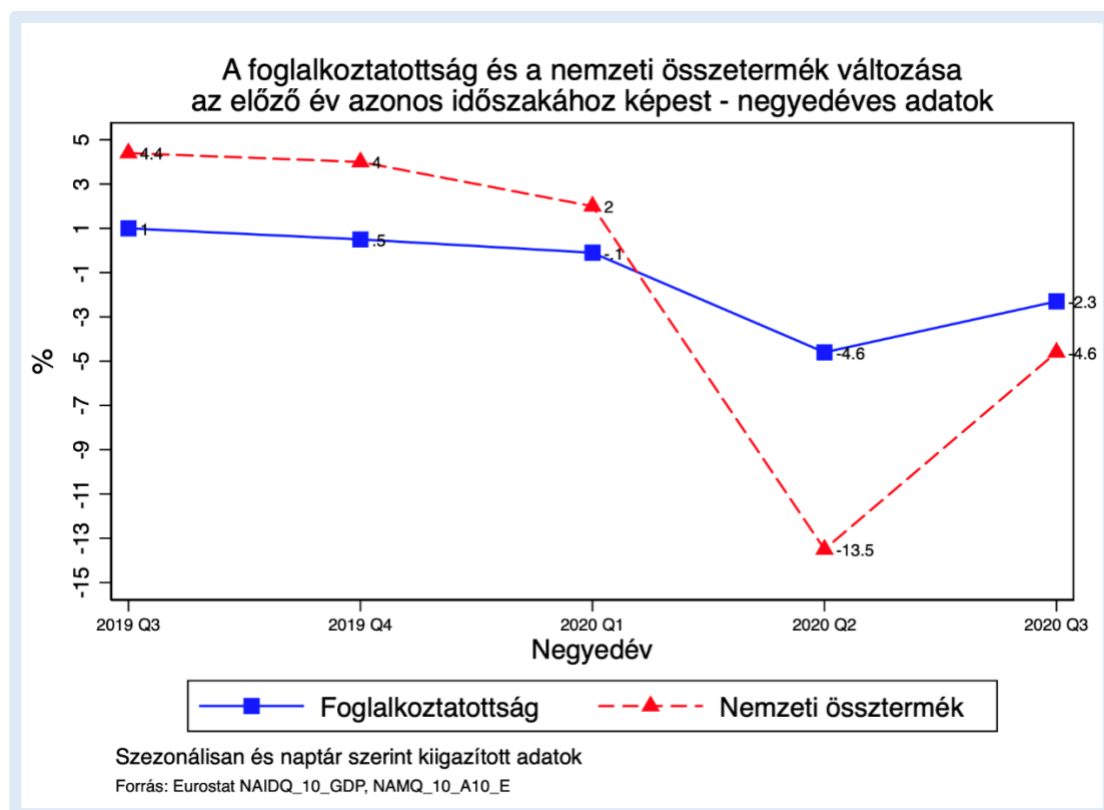
Járvány és válság

Az új típusú koronavírus járványért természetesen nem a magyar kormány a felelős. A járvány ellen való védekezés megszervezése, és annak emberi, társadalmi és gazdasági költségeinek kezelése azonban a kormány felelőssége. A világvjárvány első, tavaszi hullámát Magyarország járványügyi szempontból szerencsésen vészelte át. A társadalmi, gazdasági költségek kezelésében a magyar kormány azonban már akkor is szűkmarkúnak bizonyult. Bár március végén [szinte az összes magyar vezető közgazdász](#) az egészségügyi rendszerbe való befektetésre, a vállalatok érdemi támogatására, az elbocsátásokat megelőző átfogó bértámogatási rendszerre, a munkanélküli ellátás kiterjesztésére és a pénzügyi piacok támogatására szólította fel a kormányt, Orbánék nem változtattak eddigi gazdaság és társadalompolitikájukon. Az Európai Unió legrövidebb (legfeljebb 3 hónapig folyósított) és egyik legalacsonyabb juttatásával járó munkanélküli járadékához egyáltalán nem nyúltak. Az utóbbi tíz évben részben leépített, és a megmaradt ellátásaiban 2008 óta még nominálisan sem emelt segélyezési rendszeren sem változtattak semmit. Ahogy a szintén 2008 óta változatlan összegű családi pótlékot sem emelték. Tavasszal az álláskereső 46,2 százaléka - közel 130 ezer ember - [nem részesült](#) semmilyen támogatásban. A magyar „Kurzarbeit” is [szűkmarkúbbnak bizonyult](#), mint a mintának tekintett osztrák vagy német rendszer. Míg az előbbi országokban a dolgozók harmadának, illetve ötödének pótolták ki a munkaidejük csökkenése miatt a kieső bérüket, addig Magyarországon a program augusztus végi kivezetéséig 200 ezren részesültek a támogatásban. A jelentkezés feltételei is sokkal

szigorúbbak voltak, mint máshol, és a támogatás összege is alacsonyabb volt (legfeljebb 112 ezer forint).

A nyáron megjelent [tanulmányunkban](#) ismertettük a Medián a koronavírus hatásairól számunkra végzett felmérését. A május végi adatok azt mutatták, hogy a járvány hatására az év első felében az emberek hat százaléka vált munkanélkülivé (ami összhangban volt a [Tárki találta](#) hét százalékos aránnyal). A Medián adatai alapján megállapítottuk, hogy a járvány gazdasági hatásai összességében - az állásukat elvesztőkkel, a jövedelemcsökkentést észlelőkkel és az attól tartókkal együtt - kétmillió embert érintettek. A járványhelyzet azonban a második félévben romlott.

A második hullám nem kímélte Magyarországot. Hazánk 2020 utolsó negyedévére a járványtól egyik leginkább sújtott ország a világon. Az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ legfrissebb, december 14-i [adatai szerint](#) a megelőző két hétben az EU és EFTA térség 31 országa közül, 100 ezer lakosra vetítve Magyarországon haltak meg a vírus következtében – Bulgária (26,8) és Szlovénia (25,6) után – a harmadik legtöbben (23,6). A tömeges, országos teszteléssel a járványt kézben tartó szomszédos Szlovákiában eközben 6,6 ez az arány, de még a kifejezetten rossz helyzetben lévő Ausztriában is jóval alacsonyabb (16,9). Ráadásul a pozitív esetek és a halálozások arányában Magyarországon végzik el talán [a legkevesebb tesztet](#) az EU tagállamai között. A 444 [adta hírül](#), hogy a KSH halálozási statisztikája szerint az idén novemberben elhunyt 15.366 fő volt az elmúlt 20 év legmagasabb havi halálozási száma. A kormány gazdaság és szociálpolitikáján ennek ellenére az ősszel sem változtatott. Surányi György, korábbi jegybankelnök novemberben a *Jelen* hetilapnak válságkezelés helyett megszorításként [értékelte](#) a kormány politikáját. Magyarországot a gazdasági válság is jobban érintette, mint más EU tagállamokat.

1. ábra

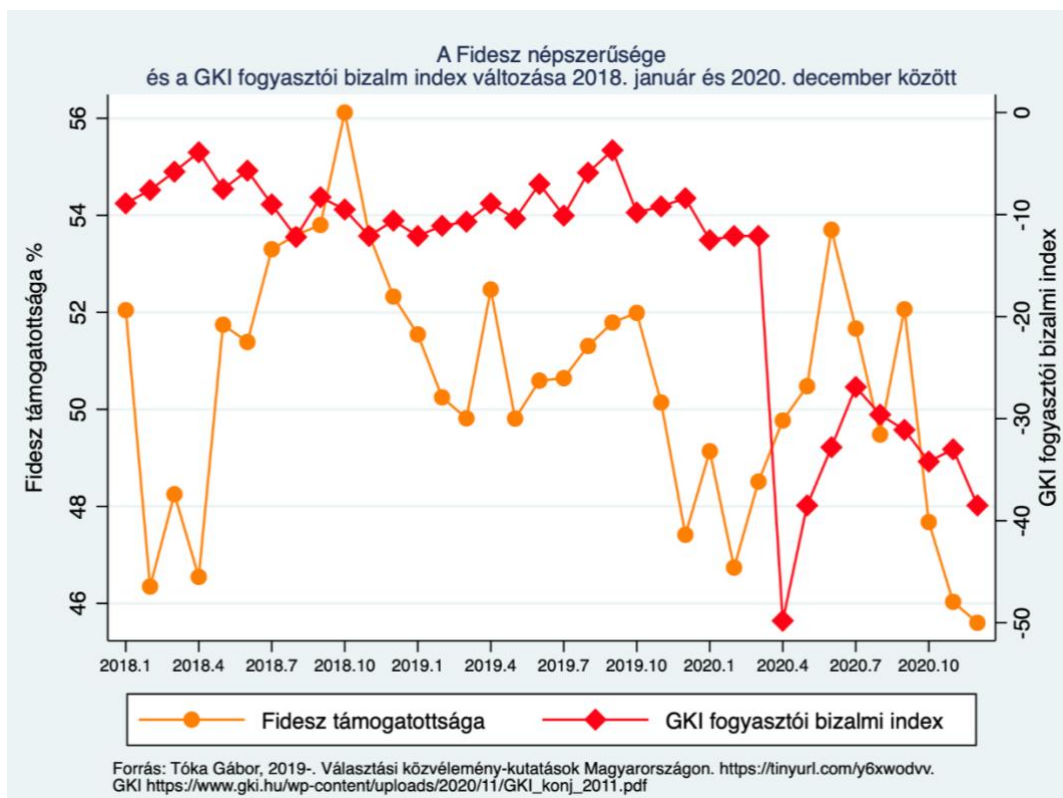
Az 1. ábra megmutatja, hogy a gazdasági visszaesés 2020 második negyedévében 13,5 százalékos volt 2019 azonos időszakához viszonyítva, és a harmadik negyedévben is 4,6 százalékos. A foglalkoztatottság eközben a második negyedévben 4,6 százalékkal, a harmadik negyedévben pedig 2,3 százalékkal maradt el az előző év azonos időszakához képest. Az Eurostat [adatai szerint](#) 2020 második negyedévében Magyarországon volt a harmadik legnagyobb mind a gazdaság, mind a foglalkoztatottság visszaesése az EU-ban.

A járványkezelés és a gazdasági válság megítélése

Mindennek ellenére a járványkezelés első hullámával alapvetően elégedettek voltak a válaszadók. A Tárki és a Medián mellett a Publicus is kérdezte erről a magyar emberek véleményét tavasszal. A Tárki [felmérésében](#) ötös skálán átlagosan a kormány gazdasági és járványügyi intézkedéseit 3 és 4 között osztályozták a válaszadók. Az önkormányzatok intézkedéseit azonban jobbnak ítélték meg a választók, ami a kormány önkormányzatokat sújtó nagy mértékű forráselvonásai és több ellenzéki önkormányzatot (például Józsefvárost) külön büntető politikája fényében jelentős ténynek tűnik. Az önkormányzatoktól való forráselvonást a Publicus [adatai szerint](#) tavasszal a megkérdezettek alig valamivel több, mint harmada tartotta helyesnek, és még a Fidesz szavazóinak is 42 százaléka elutasította. A Medián [júniusi adatai](#) alapján a teljes szavazókorú népesség 58 százaléka értékelte pozitívan a járvány kezelést. A Publicus [áprilisi felmérésében](#) is kicsivel többen voltak azok, akik szerint a kormány jól kezelte a járványt (51%), de közben a válaszadók több mint kétharmada egyetértett azzal az állítással, hogy felháborító, hogy az egészségügyben dolgozóknak nincs megfelelő védőfelszerelésük (72%), és 81% szerint több tesztelésre lett volna szükség.

A Medián legutóbbi, december elején végzett [felmérése](#) sem mutatta azt, hogy a járvány gyors terjedése és a rekordmagas halálozási arányok ellenére megrendült volna az emberek bizalma a kormány járványügyi intézkedéseiben. A teljes választókorú népességben a kormány járványkezeléssel kapcsolatos teljesítményét átlagosan a maximális 100 pontból 54 pontra értékelték. Ez pedig egyben az ellenzék talán idei legnagyobb kudarca is. Bár a kormánynak nem sikerült az önkormányzatokra áthárítani a járványkezelés hibáiért a felelősséget (ahogy a fent idézett Tárki kutatás mutatta), az ellenzék sem tudta a súlyos járványügyi és gazdasági helyzetért a kormány felelősségéről meggyőzni a választók többségét. Bár egyes ellenzéki önkormányzati vezetők és országgyűlési képviselők a kormány előtt jártak utóbb a miniszterelnök által is bejelentett intézkedésekkel és javaslatokkal, az ellenzéki szövetség a járvánnyal kapcsolatos egységes, rendszeres fellépése 2020-ban elmaradt. A Fidesz támogatottságát mégis érintette a járványhelyzet és a gazdasági válság. A Medián már idézett júniusi kutatásában még úgy találta, hogy a Fidesz támogatottsága a részvételüket biztosra ígérő, pártválasztók között még nőtt is. És valóban, a Fidesz támogatottsága akkor volt 2020-ban a csúcson. Ugyanakkor, a gazdasági válság az év végéhez közeledve úgy tűnik, érezteti a hatását a kormánypárt támogattságán is.

A 2. ábrán a Fidesz támogatottságát ábrázoljuk a pártválasztók között (a megjelent közvélemény-kutatások átlaga alapján) a GKI Gazdaságkutató ZRT [fogyasztói bizalmi indexével](#) együtt az elmúlt három évben. Az indexet a GKI a háztartások pénzügyi, az ország gazdasági és munkanélküliségi helyzetének várt alakulására, továbbá a megtakarítási kilátásokra vonatkozó kérdésekre adott válaszokból számítja (-100-tól +100-ig terjedő skálán). Ahogy az ábrán is látszik, a fogyasztói bizalmi index az áprilisi mélypont után ugyan júliusra erősödött valamelyest, de nem tért vissza soha az első negyedéves szintre, és augusztustól fokozatosan esni kezdett. A novemberi minimális, 1 pontos javulás után [decemberben](#) ismét 5 pontot zuhant. A Fidesz támogatottsága pedig ugyan szeptemberre úgy tűnt, visszatért a nyári szintre (követve a fogyasztói bizalmi index emelkedését), októberben és novemberben (majd decemberben) ismét jelentősen esett.

2. ábra

Ahogy a gazdasági helyzet és a kormánypártok népszerűségéről [szóló tanulmányunkban](#) kimutattuk, a fogyasztói bizalmi index erősen meghatározza a mindenkor kormánypártok támogatottságát: minél kedvezőbbek a gazdasági várakozások, annál többen voksolnak a mindenkor kormánypártokra. Elemzésünkben arra is rámutattunk, hogy a fogyasztói bizalmi index legutoljára 2013 nyarán volt olyan gyenge, mint 2020 május-júniusban és akkor a kormány támogatottsága 10 százalékponttal volt alacsonyabb a pártválasztók között. Tanulmányunkban azt prognosztizáltuk, hogy a Fidesz népszerűsége jelentős részben a gazdasági és egészségügyi válság mértékén, kifutásán fog múlni. 2020 év végén úgy tűnik, a Fidesz nem tudott tovább kibújni a járvány és a gazdaság válság jelentette sokk hatása alól. A Závecz Research (ZRI) legutóbbi, decemberi [felmérése szerint](#) a Fidesztől egy hónap alatt félmillió választó fordult el. A Medián decemberi adatai is a Fidesz támogatottságának jelentős, hat százalékpontos visszaesését mutatják a november végi felmérésükhöz képest. Igaz, a kormánytól elpártoló választók nem az ellenzék, hanem a bizonytalanok táborát

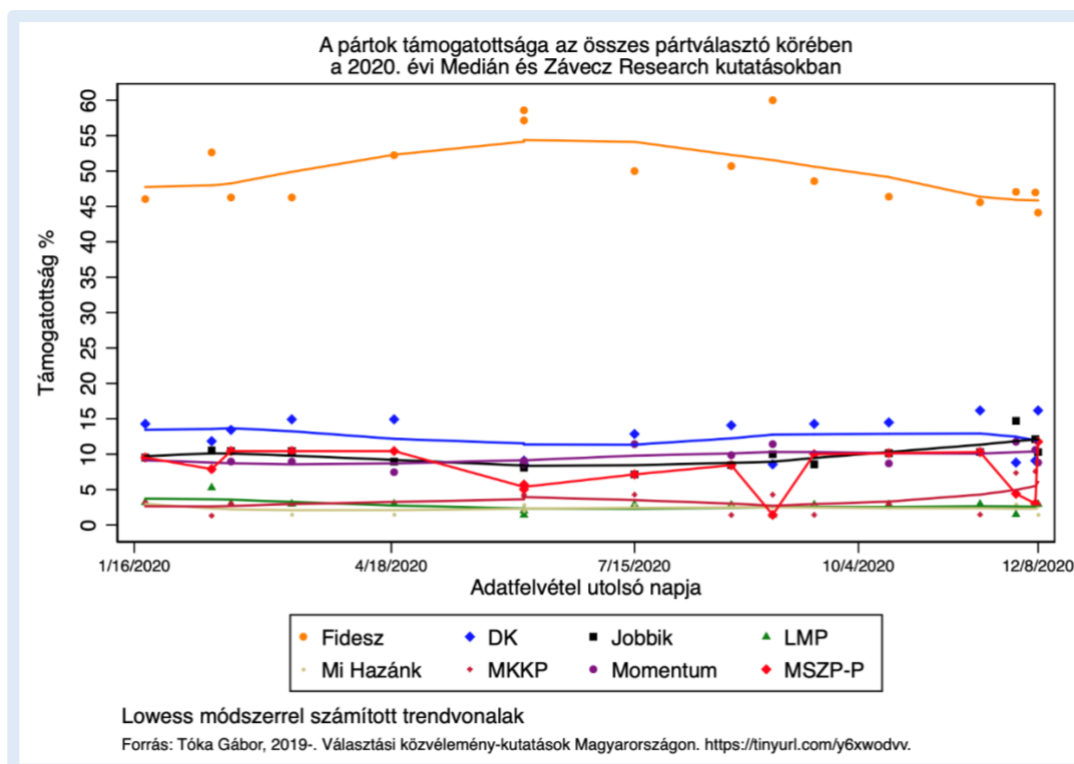
gyarapítják (amely 17-ről 24 százalékra nőtt). Amennyiben a jelenlegi trendek folytatódnak, a Fidesz támogatottsága egy alacsonyabb, a gyengébb fogyasztói bizalmi indexnek megfelelő szintre állhat be.

Azt még nem tudhatjuk, milyen hatása lesz a december 19-én bejelentett [gazdasági intézkedéscsomagnak](#). Az biztos, hogy Orbán Viktor most sem váltott irányt: az intézkedéscsomag nem tartalmaz szociálpolitikai intézkedéseket, és a vállalkozások támogatása továbbra sem átfogó, hanem egyes, a járvány által különösen érintett ágazatoknak és a járvány miatt bezárásra kényszerült vállalkozásoknak nyújt segítséget. Politikailag a legfontosabb intézkedés az iparűzési adó 50 százalékos csökkentése, amivel a vállalkozások jellemzően nem spórolnak sok pénzt, de az önkormányzatok számára jelentős bevételkiesést okoz. Az iparűzési adó csökkentését csak a 25 ezer fő alatti településeknek pótolják támogatással, a nagyobb önkormányzatoknál eseti elbírálás alapján döntenek majd. Ezzel a miniszterelnök folytatja a forráskivonást a jelentős járványügyi, szociális, és infrastrukturális feladatokat ellátó önkormányzatoktól és egyben növeli az önkormányzatok feletti közvetlen kormányzati ellenőrzést. Az ellenzéki önkormányzati vezetők az önkormányzatiság végéről beszélnek, és arra figyelmeztetnek, sok önkormányzat mehet csődbe, alapvető szolgáltatások lehetetlenülhetnek el (pl. tömegközlekedés, szociális ellátórendszer). Az önkormányzatoktól való forráskivonás, ahogy írtuk, már tavasszal sem volt népszerű és a kormány ezzel ismert és népszerű polgármesterekkel vállal súlyos konfliktust egy világjárvány és világválság közepén. Mégis, úgy tűnik, Orbán Viktor számára ez mind vállalható kockázat annak érdekében, hogy a tavaly ősszel szerzett jelentős önkormányzati pozícióira az ellenzék minél kevésbé építhessen a 2022-es országgyűlési választásokon. A Fidesz 2010-es sikere nagyban épült 2006-os, elsőprő önkormányzati győzelmére, és a miniszterelnök ezt nem felejtette el. Orbán önkormányzatok elleni politikája azt mutatja, hogy kormányfő talán 10 éve először veszélyesnek érezheti az ellenzékét. A Fidesz támogatottságának mostani csökkenésének ugyanis elsősorban nem a mértéke a jelentős. A Fidesz volt már nagyobb bajban is az elmúlt 10 évben. 2011 májusára például az alkotmányozást kísérő tiltakozások, illetve a népszerűtlen szociálpolitikai és munkaerőpiaci reformok után a Fidesz 2010-es támogatóinak egyharmadát veszítette el. Az akkori ellenzéki pártok együttes támogatottsága viszont hiába közelítette meg a Fideszét, ha támogatottságukat nem lehetett összeadni. A „centrális erőtér” politikája, ami arra épült, hogy a Fidesztől jobbra és balra is egymást kölcsönösen kizáró pártok és választói csoportok helyezkednek el, azonban a 2019-es önkormányzati választásokon megszűnt. 2020-ban az ellenzéki összefogás pedig megszilárdult és megindult az intézményesülés útján.

Az ellenzéki összefogás az időközi választások és a közvélemény-kutatások tükrében

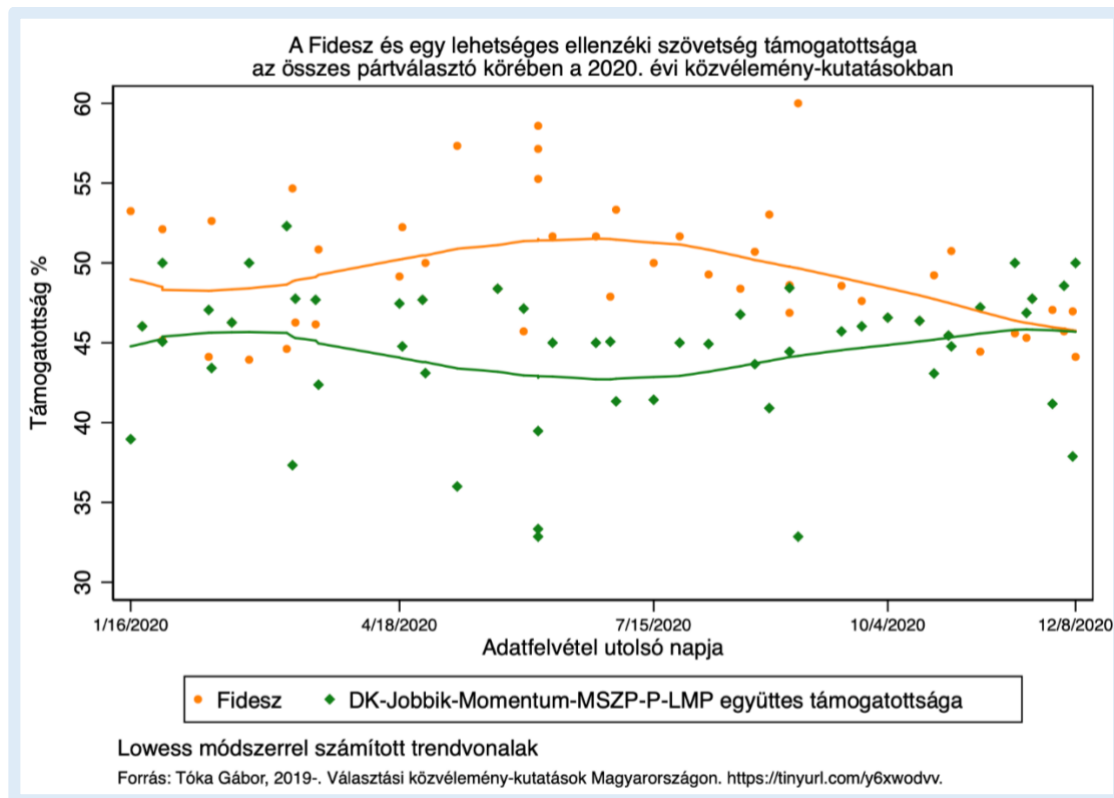
Érdekes a két időközi választás tanulságait röviden összefoglalnunk, mert mindkettő előre jelezte azokat a folyamatokat, amelyeket ősszel és télen az országos közvélemény-kutatásokban látunk. Mind az október 11-i borsodi időközi országgyűlési, mind a szeptember 27-i mohácsi időközi önkormányzati választást a Fidesz jelöltjei nyerték meg az egyesült ellenzékkel szemben (Mohácson a polgármesteri poszt mellett közgyűlési többséget is szereztek). Ahogy azonban [mind a borsodi](#), [mind a mohácsi választásról](#) megjelent elemzéseinkben rámutattunk, az ellenzék mindkét helyen jobban szerepelt, mint korábban, a Fidesz pedig jóval gyengébben. A szeptember végi mohácsi önkormányzati választáson a fideszes polgármester-jelölt előzetesen még 60 százalék fölötti eredményben reménykedett. Ehhez képest a végeredmény 52-41 lett a Fidesz javára az önkormányzati egyéni választókerületekben. Mohácson a Fidesz átlagosan 7-10 százalékponttal szerepel jobban az országos támogatottságnál. A 2019-es önkormányzati választáson az egyéni körzeteket még 70-28 arányban nyerte meg a kormánypárt. A mohácsi választásról szóló elemzésünket azzal zártuk, hogy a Fidesz támogatottságát valószínűleg túlbecsülik az országos felmérések. Az október eleji borsodi időközi választás megerősítette ezt a megállapításunkat. Borsod-Abaúj-Zemplén megye 6. számú egyéni választókerületében az ellenzéki összefogás nemcsak javított a 2019-es európai parlamenti választáson elért eredményéhez képest, hanem még új szavazói csoportokat is be tudott vonni (például Tiszaújvárosban, ahol a baloldal hagyományosan jól szerepel. Az ellenzéki összefogás esélyei szempontjából legalább ilyen fontos, hogy sikerült a kistelepüléseken is csökkenteniük a Fidesz előnyét (16 százalékpontra a korábbi 25-26 százalékponthoz képest).

Az éves kutatások tükrében is látszik, hogy 2020 valódi újdonsága, hogy az ellenzéki összefogás mind a pártok, mind a választók oldaláról működőképesnek látszik. A 3. ábrán az egyes ellenzéki pártok és a Fidesz támogatottságát ábrázoltuk 2020 során.

3. ábra

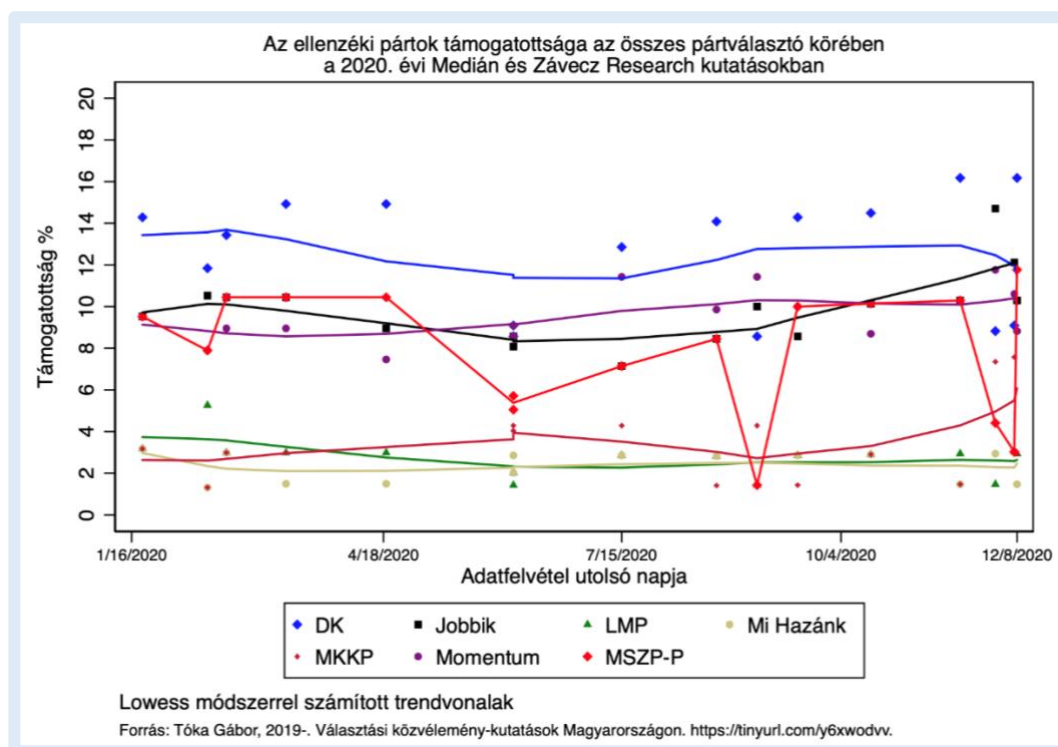
Ahogy a 4. ábrán is jól látszik, a Fidesz előnye a korábbi „centrális erőterben” a párt támogatottságának utolsó negyedéves jelentős visszaesése ellenére is tetemes lenne. Azonban, ahogy azt a 2020-as időközi választások és a kutatások is mutatják, az ellenzéki összefogás hat pártjának, a DK-nak, az Jobbiknak, az LMP-nek, a Momentumnak, az MSZP-nek és a P-nek a támogatottsága összeadható. A magyar pártrendszert meghatározó legfőbb törésvonal a rezsimek megítélése. Így pedig a Fideszt decemberre egyértelműen beérték az Orbán Viktor kormányának leváltására szövetkezett ellenzéki pártok.

4. ábra

A ZRI mind a novemberi, mind a decemberi kutatásában az ellenzéki közös lista támogatottságát is mérte, ami egyik hónapban sem maradt el az egyes pártok összesített támogattságától. Sőt, mindkét hónapban többen választották volna, mint a Fidesz-KDNP listát. A ZRI decemberi eredményeiben a legnagyobb fejlemény az, ahogy azt [gyorselemzésünkben is hangsúlyoztuk](#), hogy a közös lista 41-37 százalékos előnye az összes válaszadó között (ami 52,5-47,5 százalékot jelent a biztos pártválasztók között) már szűk ellenzéki többséget eredményezne az Országgyűlésben. [Mandátumkalkulátorunk](#) szerint ez a 4 százalékpontos ellenzéki előny 102 parlamenti mandátumhoz juttatná az ellenzéket (a 199-ből). Az ellenzéki vezetés azonban az összes kutatási adat tükrében egyelőre hibahatáron belüli. De a verseny az ellenzéki szövetség és a Fidesz között kiegyenlített, ilyenre pedig a kétpólusú pártrendszer 2018-2019-es kialakulása óta nem volt példa. Ha hihetünk a választások tekintélyelvű rezsimekről szóló [politikatudományi irodalomnak](#), nem jó hír Orbán Viktor számára, hogy a pártrendszert személye és rendszerének megítélése határozza meg mind a választók, mind a pártok oldaláról.

Végül, az egyes ellenzéki pártok támogatottságának alakulását is érdemes röviden áttekintenünk (5. ábra).

5. ábra

Az ellenzéki pártok között az év során a DK támogatottsága volt egész évben a legmagasabb (jellemzően 12-14 százalék a pártválasztók között), igaz, az év végén mintha valamivel csökkent volna. A kutatási adatok szerint a Momentum támogatottsága stabil, a pártválasztók között 10 százalék körül mozgott egész évben. A Jobbik támogatottsága jóval instabilabban alakult, nagyobb is az adatok szórása, a Jobbik azonban őszre stabilizálni tudta támogatottságát és az év utolsó negyedében pedig meg tudott erősödni 10-12 százalékra a pártválasztók között. Összességében elmondhatjuk, hogy az ellenzéki pártok közül ez a három, a Momentum, a Jobbik és a DK rendelkezik stabil és viszonylag magas, a pártot választani tudók között 10 százalék körüli támogatottsággal. Az LMP úgy tűnik tartósan az öt százalékos parlamenti küszöb alatt rekedt. Az MSZP-P támogatottságában pedig nagyon nagy eltérés van a ZRI és a Medián adatai között. A Medián decemberi felmérésében például az MSZP-t csupán a pártot választani tudók két százaléka választotta, míg a ZRI kutatása szerint nyolc százalékos volt a párt támogatottsága. Az MSZP-P-t a Nézőpont is a Mediánhoz hasonlóan gyengébbnek szokta mérni, mint a ZRI vagy például a Publicus. A Mediánt nem lehet jobboldali politikai elfogultsággal vádolni, tehát az okokat egyrészt az adatfelvételi módszertani különbségekben, másrészt az MSZP-P támogatottságának nagyobb instabilitásában kereshetjük (ezekről a kérdésekről ajánljuk Tóka Gábor [legutóbbi bejegyzését](#)).

Az ellenzéki összefogásról egész évben komoly viták folytak a szakértők és publicisták között is. Abban mindenki egyetértett az ellenzéki oldalon, hogy koordinált jelöltállításra van szükség azért, hogy minden választókerületben a Fidesz jelöltjével szemben egy ellenzéki jelölt álljon. A jelöltek előválasztással való kiválasztása és a szintén előválasztáson megválasztott közös miniszterelnök-jelöltben is konszenzus volt. Arról azonban, hogy hány ellenzéki lista legyen, sokáig nem volt egyetértés. Jakab Péter, Jobbik elnöke például még augusztusban is úgy nyilatkozott az [Alfahírnek](#) hogy jobb lenne két lista, mert támogatóik között sok olyan „rég

motoros” van, akik semmiképpen sem szavaznának egy olyan listára, amelyen Gyurcsány Ferenc is szerepel. A közös listával kapcsolatban a Momentum sokáig nem nyilatkozott, végül november 29-én a párt küldöttgyűlése támogatta a párt közös, ellenzéki listán való indulását a 2022-es választásokon. December 5-én a korábban szintén inkább két vagy három listát támogató LMP is rábólintott az egy ellenzéki listára. December 20-án végül az ellenzéki összefogás hat pártja [bejelentette](#), hogy közös miniszterelnök-jelölttel, országos listával és mind a 106 körzetben közös jelöltekkel indulnak el a 2022-es országgyűlési választáson. A pártelnökök politikai nyilatkozatukban az általános, elvi célkitűzéseken kívül (jóléti fordulat, jogállamiság, sajtószabadság, fenntarthatóság, klímavédelem) három konkrét választási ígéretet tettek: új alkotmányt hoznának létre, teljesen újraírják a választási törvényt, és biztosítanák az ügynökakták nyilvánosságát.

A Jobbik, a Momentum és az LMP döntését megkönnyíthette, hogy a választási törvény november 24-én elfogadott módosítása szerint országos lista állításához a 106 egyéni választókerületből 71-ben kell jelöltet állítani, amivel koordinált jelölt-állításra technikailag csak egy közös listával nyílik lehetősége az összefogás hat pártjának. A Momentum a közös listával kapcsolatban két jelentős javaslattal is emeltet a tétet. Egyrészt a Momentum [petíciót indított](#) a teljes előválasztásért, tehát hogy ne csak a közös jelöltekről és a miniszterelnök-jelöltre, hanem a listáról is előválasztás döntsön. Másrészt a Momentum azoknak is megadná az előválasztáson való részvétel jogát, akik a 2022-es választásra már betöltik a 18. életévüket, vagyis választókorúvá válnak. A Jobbik erre december közepén alaptörvény-módosító javaslatot [nyújtott be](#) a választói korhatár 16 évre csökkentéséről. Az ellenzéki pártok versenye tehát folytatódik, de egyelőre az ellenzéki összefogáson belül és nem azzal szemben.